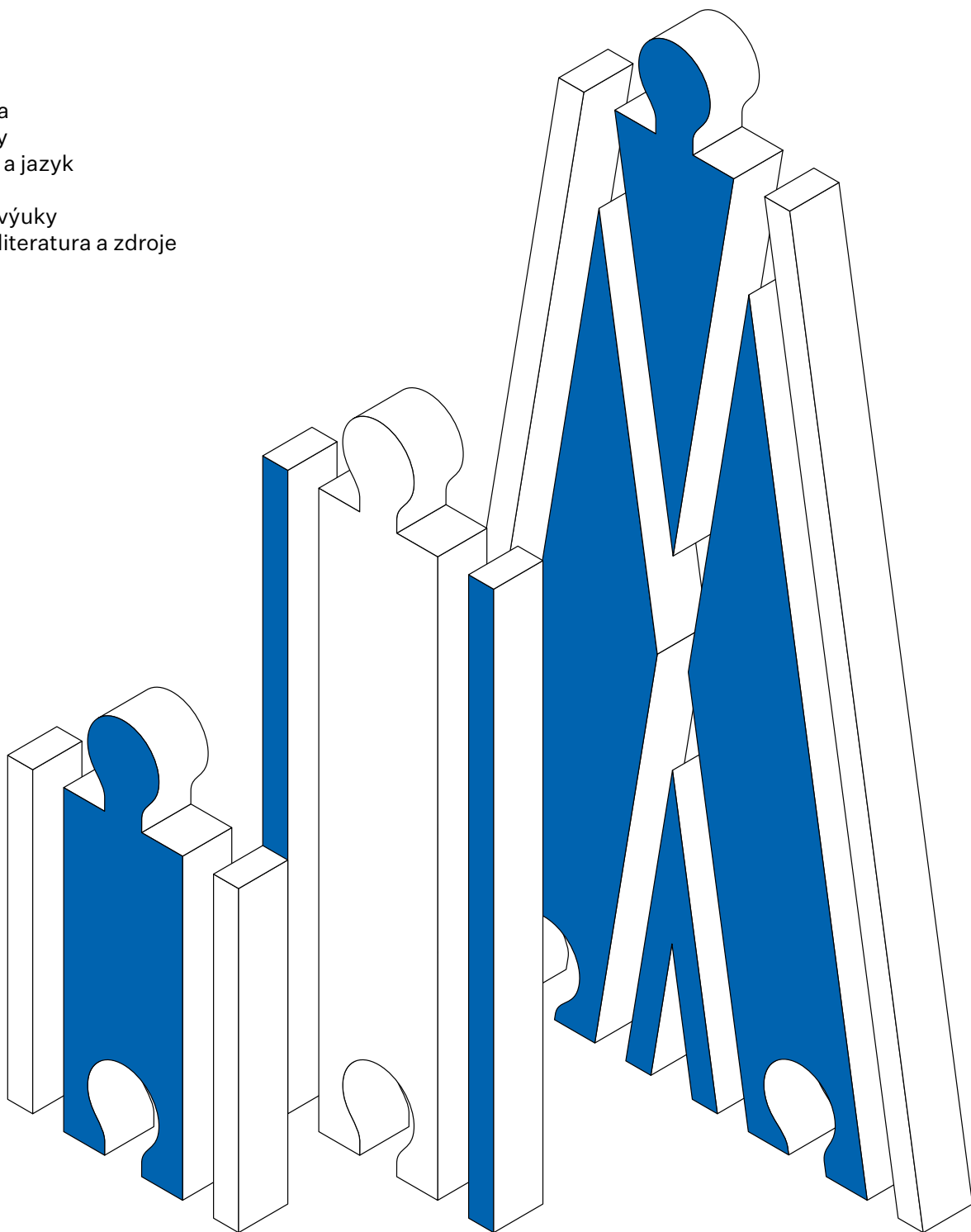

NGP

Milena Dopitová
Studijní materiál pro učitele

- I O výstavě
- II Intermedialita
- III Pojetí identity
- IV Ready-made a jazyk
- V Životopis
- VI Inspirace do výuky
- VII Doporučená literatura a zdroje

I O výstavě

Milena Dopitová, *Even Odd* (pohled do expozice ve Veletržním paláci), 2023

Pro Milenu Dopitovou je výstava místem komunikace aktivizující divákovy smysly a tělo; místem setkání a propojení. Stejně je tomu i v případě výstavy *Even Odd*, politicky reprezentativního počínu, jež se váže k předsednictví České republiky v Radě Evropské unie v roce 2022 a který se z bruselského Centra pro umění (BOZAR) nyní přesunul do Veletržního paláce.

Úzké sepětí s tematikou Evropy se propisuje do vystavených objektů a jejich vnímání a podmiňuje formu i obsah děl, která vyrůstají z dětské hry s vlakovými kolejemi. Hlavními aspekty se stávají momenty spojování, narůstání a překračování jako metafora pro překračování hranic. Motiv infrastruktury konvenuje s pojetím výstavy jako kulturní, ale i politické události na metaforické rovině, symbolizující sounáležitost, vztahy a komunikaci mezi lidmi na pozadí různorodých kultur. Právě ona kulturní rozmanitost a rovnostářský apel se odráží i v samotném názvu *Even Odd* (v překladu Sudé liché), přičemž dochází k artikulaci společnosti prostřednictvím matematické řady, kde i přes rozdíly neexistuje hegemonie jedné moci nad druhou. Jak uvádí sama umělkyně: „*Obecné otázky rovnosti, ať už genderové, nebo jiné, jsou něco, co v mém životě a práci přirozeně rezonuje, nechci nic konkrétního pojmenovávat, je pro mě spíše důležité, aby to citlivého diváka oslovilo.*“¹

Cílem výstavy, na jejímž konceptu Dopitová spolupracovala s kurátorkou Evou Skopalovou, bylo vytvořit jakési foyer, v němž motiv kolejí přirozeně

koresponduje s prostorem a utváří spleť sítí vazeb, jež odráží fenomény osobního a veřejného, lokálního a globálního, individuálního a společenského. Na půdorysu takové konstrukce se zračí i samotná politika sjednocené Evropy. Naše zkušenost s běžnými předměty je zde přehodnocena předimenzovanou formou poměrně minimalistických objektů. Jejich monumentalita si však podmaňuje a strukturuje prostor výstavního sálu. Horizontálu imanentně spjatou s kolejemi střídá vertikální estetika vzpřímených sestav. Přes bohatost spojů, pestrou variabilitu konstrukcí a fragmentárnost vypovídají instalované objekty o celistvosti, pospolitosti a potřebě patřit do určitého celku. Na první pohled statické skládačky značí svými polohami, kterých mohou nabývat, dynamičnost civilizace a pulzující život, který nelze redukovat na jeden pojem. Rozdílnost, jež dokáže přemostit vzájemný respekt, empatie a solidarita, ony klíčové stavební kameny Evropy, tak reprodukuje exponované objekty a ve své odlišnosti utvářejí harmonickou jednotu. Vizuálně poněkud chladné instalace doplňuje kruhový objekt symbolizující slunce, jež vnáší do prostoru emotivnější, hřejivý ráz. Proměnlivou barevností podmíněnou materiálem a daným nasvícením, kdy objekt interaguje se světlem a rozbíjí modro-bílou unifikaci konstrukcí. Divák tudíž vstupuje do prostoru protkaného komplexní sítí vazeb pramenících z bazálních principů lidského soužití na poli mezinárodních vztahů posilující jeho pocit vzájemnosti, rovnosti a jinakosti. Různě zprohýbané a pospojované vlakové kolejnice pak představují aluzi složitého společenského systému.

¹ Z rozhovoru Jena Kratochvíla s Milenou Dopitovou, *Příště u vás* (kat. výst.), texty Eva Riebová – Jen Kratochvíl, Meetfactory 26. 4. 2019 – 9. 6. 2019, Praha 2019, s. 40.

Milena Dopitová, *Even Odd*, pohled do expozice v BOZAR, 2022

Milena Dopitová, *Even Odd*

II Intermedialita

Milena Dopitová, *Čtyři masky* (1992), expozice 1939–2021: Konec černobílé doby, Národní galerie Praha, foto: Kremplová

Empatie, intimita a hluboký zájem o člověka dominuje intermediální tvorbě Mileny Dopitové po celou dobu jejího výtvarného působení. Na uměleckou scénu vstoupila na počátku 90. let, kdy byla součástí umělecké skupiny Pondělí (1989–1993), v níž se mladá umělecká generace odvrátila od tradičních médií (malba, socha) a přihlásila se ke konceptuálním tendencím. Konceptualismu, který zaznívá v jejím díle i v přístupu k tvorbě, vtiskla Dopitová osobitou estetiku sestávající často z kombinace různých médií, přičemž zapojením několika druhů médií instalace nabývá na vícevýznamovosti. Běžně pracuje s velkoformátovými fotografiemi, které poeticky aranžuje s objekty z každodenního života (*Dvojčata*, 1991; *Vaječná maska*, 1992; *Čtyři masky*, 1992; *Neboj se udělat ten velký krok*, 1994). Jmenovaný cyklus *Čtyři masky* (1992) je k vidění ve stálé expozici Národní galerie Praha 1939–2021: *Konec černobílé doby*, kde zastupuje tendenci raných 90. let obracející se k tématům osobní identity a tělesné a smyslové povahy skutečnosti.

Prolnutí imateriální reality digitální fotografie s předměty, jež Dopitová obalovala tkanou látkou, a tímto řemeslným aktem je tak zbavovala jejich chladného exteriéru, představují jeden ze symptomatických rysů její tvorby. Toto schéma Dopitová různě variuje a do instalací postupně zapojuje i pohyblivý obraz spolu se zvukovým doprovodem. Hudba pak utváří další významovou rovinu mnohvrstevnatého díla. V jádru její práce však vždy nacházíme člověka v jeho různých podobách, ve své proměnlivé tělesnosti, ve vztahu ke světu, k druhým či k sobě samému.

III Pojetí identity

Milena Dopitová, *Dvojčata / Já a má sestra*, 1991, instalace

Dopitová bývá dávána do souvislosti s feministickými myšlenkami, které na počátku 90. let počaly ze Západu prosakovat do Čech. Sama se k feminizmu otevřeně nikdy nehlásila (soudobá generace umělkyň se k tomuto označení obecně stavila spíše vlažně). „Ženskost je součástí [mého] vyjádření, ale není cílem.“² V její tvorbě poté spatřujeme motivy korelující s problematikou genderu, identity, formování subjektu a ženského těla v rámci patriarchální společnosti. Příznačným se v tomto smyslu stává například její multimediální projekce *Sixtysomething* (2003) ve sbírce NGP, kde se spolu se svou sestrou-dvojčetem stávají předmětem díla, stylizované do svých budoucích „já“ za pomoci make-upu a šedivých paruk. Ohledává a odhaluje obraz ženy, který bývá v současném (nejenom) vizuálním diskurzu zatlačen do ústraní – ženy stárnoucí, chatrné, neproduktivní. Vymyká se tím společenským normám, kultu patriarchální zakonzervované krásy a požadavkům na ženské tělo, kterému oproti mužskému není povoleno veřejně stárnout.

V kontextu hlubokého sociálního citění se ovšem Dopitová neomezuje pouze a výhradně na tělo ženské a s ním spjaté kulturní a sociopolitické konstrukty. Pracuje i s identitou muže, kterého osvobozuje ze sevření tradiční maskulinity. Ve fotografickém cyklu *Dobrovolný hrdina* (2014) dokumentuje každodenní život svého partnera, který se skládá ze všedních úkonů a rituálů. Na snímcích nabourává stereotypní a svazující představu muže „reka“ a konstruuje obraz ze střípků banálních situací (děravé ponožky, hygienické procedury apod.), v němž křehké maskulinitě obrušuje hrany, ukazuje muže v jeho nedokonalosti, čímž ho polidšťuje a činí

citlivějším. Očividné je zde i úzké sepětí mezi její tvorbou a osobním životem, který skrze umění odkrývá, a staví tudíž do veřejné roviny. „Osobní život je u mne propojen s profesním a nedovedu si představit, že by to mělo být jinak.“³

Motivy stárnutí, ošklivosti a „posledních věcí člověka“ Dopitová dále problematizuje v širší sociální rovině (*Je tohle cesta, kterou hledáš*, 1995; *Zed'přání*, 1995; *S, M, L, XL, XXL*, 1999; *Oholit, nalíčit*, 1999). Tabuizované téma smrti, vyloučené do okrajových poloh naší zkušenosti, citlivě vrací zpět do debaty. Spolu s existenciálními přesahy mezních situací na hraně života a smrti kriticky reflektuje také touhu až posedlost po zdánlivém zastavení toku času, podpořenou konzumní kulturou různých zkrášlovacích kosmetických zákroků.

2 Martina Pachmanová (ed.) *Milena Dopitová, I stejně je jiné*, Praha 2017, s. 23.

3 Z rozhovoru Mileny Kalinové s Milenou Dopitovou, Martina Pachmanová (ed.) *Milena Dopitová, I stejně je jiné*, Praha 2017, s. 247.

Milena Dopitová, *Neboj se udělat ten velký krok*, 1994, instalace

Milena Dopitová, *S, M, L, XL, XXL*, 1999, fotografie

Milena Dopitová, *Sixtysomething*, 2003, barevná fotografie

Milena Dopitová, *Dobrovolný hrdina*, 2014, digitální tisk

IV Ready-made a jazyk

Milena Dopitová, *Příště u vás*, 2019, instalace

Další důležitou oblastí, kterou Dopitová ve své tvorbě prozkoumává, je sféra každodennosti, častokrát zastoupená naddimenzovanými objekty, jejichž tvary při bližším pohledu důvěrně známe. Svými ready-made osciluje mezi osobním a veřejným a obyčejné předměty z našich domácností vkládá do nových kontextů. Tyto objekty pak umělkyně pokrývá různým typem textilu, čímž vzniká spojení mezi uměleckým dílem a rukodělnou, tradičně ženskou prací. Naše vnímání daných objektů se touto povrchovou transformací překlápí z více optického režimu do roviny haptické. Charakteristickým se pro tento typ instalací (bavíme se především o 90. a nultých letech) stává hra kontrastů mezi měkkým – tvrdým, teplým – studeným, přírodním – umělým a další. Zájem o všednost života demonstrovánou běžnými věcmi vyplývá z její všeobjímající fascinace člověkem a sítí vztahů, které ve světě vytváří, ať už s neživými předměty, nebo s lidmi a jinými biologickými entitami (patrný je u ní i obrat ke zvířatům a přírodnímu světu jako například ve videoprojekci *Čtvrtek je skoro jako pátek*, 2014). Konceptuální tendence a pestrý rejstřík výrazových možností dále krystalizuje v jejím užití jazyka jako další významové úrovně. „*Slova mají velkou moc, baví mě kombinace jejich vjemů a dohledávání možných interpretací.*“⁴ Ukázkovým příkladem její práce s textem jsou pak *Rody, vzory* (1993), kde pod mikroskopem analyzuje fenomén jazyka jakožto sociálního konstrukturu v rámci genderových rolí. Dopitová tak v tomto kontextu nechává vyznít jazyk v jeho postmoderním pojetí nástroje, jehož vztah ke světu není přirozený.

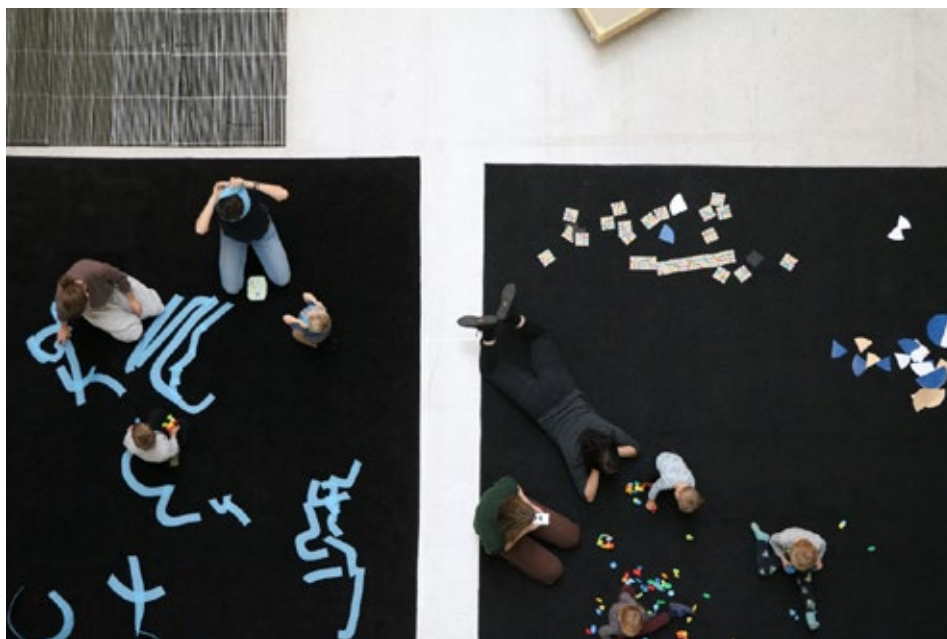
Historička umění Martina Pachmanová identifikuje hlavní pilíře tvorby Mileny Dopitové. Jedná se o: „*...narušování zdánlivých jistot a hodnot, nekompromisní konfrontace diváka s tématy, jejichž tabuizace vytváří falešný obraz skutečnosti a lidské existence, avšak zároveň ukazování krásy a zvláštnosti tam, kde bychom je nečekali.*“⁵ Dopitovou tak můžeme vnímat jako osobitou představitelku porevoluční umělecké scény, která skrze intermedialně laděný přístup citlivě uchopuje člověka v jeho komplexnosti a konstruuje dialog protínající různé roviny jeho existence.

4 Z rozhovoru Jena Kratochvíla s Milenou Dopitovou, *Příště u vás* (kat. výst.), texty Eva Riebová – Jen Kratochvíl, Meetfactory 26. 4. 2019 – 9. 6. 2019, Praha 2019, s. 6.

5 Martina Pachmanová (ed.) *Milena Dopitová, I stejně je jiné*, Praha 2017, s. 23.

Konceptuální umělkyně Milena Dopitová se narodila 25. 10. 1963 ve Šternberku. Mezi lety 1987–1994 studovala na Akademii výtvarného umění v Praze v ateliéru Milana Knížáka. Jako jediná žena se stala členkou umělecké skupiny Pondělí (spolu s Pavlem Humhalem, Petrem Zubkem, Petrem Lysáčkem, Michalem Nesázalem a Petrem Písaříkem), kde působila od roku 1989 do 1993. Její dílo je bohatě zastoupeno v rámci tuzemských výstav (ať už se jedná o samostatné projekty, či skupinové) i zahraničních (jedno z jejích prvních vystoupení na mezinárodním poli se konalo v roce 1994 při skupinové výstavě v Institutu současného umění v Bostonu). Působila taktéž jako pedagožka (UMPRUM, Západočeská univerzita v Plzni, Ateliér intermediální tvorby na AVU). Mimo jiné získala v roce 2010 cenu Michala Ranného.

VI Inspirace do výuky

Fotografie z Hery pro děti 1,5–5 let, která se konala ve výstavě Milena Dopitová: Even Odd ve Veletržním paláci. Variace na téma: jak se můžeme poskládat, propojit, obtisknout?

Výstava Mileny Dopitové Even Odd – ať už naživo, či skrze reprodukce – může otevírat i mnohé otázky do výuky či diskuse se studenty. Lze se společně zamýšlet nad pojmy, jako jsou společnost, vazby, rovnost, jinakost a solidarita. Co pro nás tyto pojmy znamenají? V jakých podobách se s nimi setkáváme v každodenním životě a v jakých v umění?

Jednotlivé objekty z výstavy nám mohou připomínat dětskou vlakovou kolejnici. Právě tu autorka využívá jako tvarosloví, prostřednictvím kterého mluví o složitosti společenského systému. Spoje, pohyb, zprohýbání, fragmentárnost, identita, nadřazenost, jedinečnost, rovnost. Do vystavených objektů tak lze promítnout metaforické vnímání světa.

Jaké další aktuální společenské hodnoty, problémy, témata se nám vybaví? Můžeme se zamýšlet a zkoušet, jaké si pro tyto metafory vypůjčit znaky, další varianty každodenních ready-made.

VII

Doporučená literatura a zdroje

Martina Pachmanová (ed.) *Milena Dopitová, I stejné je jiné*, Praha 2017

Příště u vás (kat. výst.), texty Eva Riebová – Jen Kratochvíl, Meetfactory 26. 4. 2019 – 9. 6. 2019, Praha 2019

Milena Dopitová (kat. výst.), texty Olga Malá – Jana Ševčíková, Galerie hlavního města Prahy 1. 3. – 23. 4. 1995

Pavčina Morganová, *Někdy v sukni: Umění 90. let*, Brno 2014

<https://www.milenadopitova.cz/>

<https://www.artlist.cz/milena-dopitova-420/>

https://www.youtube.com/watch?v=saYracr4QqU&ab_channel=D%C5%AFmum%C4%9Bn%C3%ADm%C4%9BstaBrna

<https://vltava.rozhlas.cz/intimni-koreny-mileny-dopitove-5063091>

<https://forbes.cz/ceske-umeni-v-bruselu-milena-dopitova-vytvorila-misto-pro-setkavani-narodu/>

https://www.youtube.com/watch?v=hq5TVzexNec&ab_channel=N%C3%A1rodn%C3%ADgaleriePraha

<https://www.ngprague.cz/o-nas/novinky/milena-dopitova-even-odd>

<https://brussels.czechcentres.cz/program/even-odd-vystava-mileny-dopitove-v-bozar>

Tiráž

Milena Dopitová: Even Odd

Národní galerie Praha, Veletržní palác, 10. listopadu 2023 – 3. března 2024

KONCEPCE VÝSTAVY: Eva Skopalová

GRAFIK STUDIJNÍCH MATERIÁLŮ: Štěpán Marko

AUTORKY STUDIJNÍCH MATERIÁLŮ: Denisa Michalinova, Kristína Greždová